

MƏDƏNİYYƏT MƏNƏVİ VARLIQ DEMƏKDİR

*Turana qılıncdan daha kəskin ulu qüvvət
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət...*

Hüseyn Cavid

Bu məqalə çap olunmazdan əvvəl dəqiqləşdirmək istədik: “Qafqazın və bütün Şərq dünyasının D.B.Kabalevskisi adlandırılan (xalq artisti Tofiq Quliyevin fikridir) bəstəkar, pedaqoq, alim Oqtay Rəcəbov əslinde kimdir?”

Araşdırmalar apardıq və məlum oldu ki, o, bir tanınmış bəstəkar kimi 7 simfoniyanın, 6 operanın (onlardan 4-ü uşaqlara həsr olunub), 3 operettanın, 2 oratorianın (“Heydər” və “Çingiz”), 20-dən çox müxtəlif janrlı filmlərə (bunlardan 3-ü İran İslam Respublikasında çəkilmişdir) musiqinin, 3 instrumental konsertin, çoxlu sayda instrumental, vokal və xor əsərlərinin, 500-dən çox mahnının (bunların yansı uşaqlara həsr olunub), müxtəlif janrlı simfonik əsərlərinin müəllifidir. Bu əsərlər həm ölkə daxilində, həm də bir sıra xarici ölkələrdə ifa və nəşr olunub.

Bir alim kimi o, 50-dən çox “Musiqi” dərsliklərinin, 15 elmi monoqrafiyanın, 7 cild uşaq mahnıları antologiyasının, 200-ə yaxın elmi məqalənin müəllifi olan O.Rəcəbov pedaqoji elmlər doktoru, professorudur, həm də Rusiya kimi qüdrətli bir dövlətin çox böyük beynəlxalq nüfuzu olan “Rusiya Pedaqoji və Sosioloji Elmlər Akademiyası”nın birba-

şa seçilmiş həqiqi üzvüdür.

Bir görkəmli pedaqoq kimi o, əməkdar müəllim, Azərbaycan və keçmiş SSRİ-nin “Qabaqcıl maarif xadimi”dir. O, respublikamız üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən yeni musiqi təhsili sisteminin yaradıcısıdır. Onun Azərbaycana töhfələrindən biri də unikal tədris müəssisəsi olan “Respublika İncəsənət Gimnaziyası”dır.

“Respublika”.

Musiqi mədəniyyətinin tərbiyəsinin insan həyatındakı rolu haqqında hələ eramızdan çox-çox əvvəllər yunan filosofları dəyərli fikirlər söyləmişlər. Onların fikrincə musiqi insanları daxilən təmizləməklə bərabər, onlarda yüksək mənəvi dəyərlərin formalaşmasına və inkişaf etdirilməsinə səbəb olur. Ona görə də qədim yunan mənbələrində riyaziyyata, poeziyaya, idmana və musiqiyə xüsusi diqqət yetirilir, həm də yunan təbəbətində musiqi vasitəsilə bir sıra xəstəlikləri də sağaldırdılar. Deməli musiqi təkcə estetik tərbiyə deyil, həm də insanın sağlamlığına da güclü təsir edərək, onun harmonik inkişafına səbəb olur. Bu güclü tərbiyə vasitəsinin əhəmiyyətini dərk edən dünyanın qabaqcıl, inkişaf etmiş ölkələrində çox kiçik çağlardan, yəni bağça yaşlarından musiqiyə xüsusi diqqət yetirilir. Belə ölkələrdən Almaniyanı, Yaponiyanı, İsraili, Baltikyanı ölkələri xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Artıq RSFSR-də də keçən əsrin 60-70-ci illərindən başlayaraq bu sahəyə olan diqqət xüsusilə artmışdır. Belə ki, böyük rus bəstəkarı, pedaqoqu, alimi D.B.Kabalevskinin rəhbərliyi altında keçən əsrin 60-cı illərindən Rusiyanın bütün ümumtəhsil məktəblərində adını qeyd etdiyimiz şəxsiyyətin yaratdığı yeni musiqi təlimi sistemi 10 il müddətində eksperiment yolu ilə yoxlanılmışdır.

O dövrdə Azərbaycan SSRİ-nin tərkibində olduğu üçün bizim respublikanın ümumtəhsil məktəblərində də D.B.Kabalevskinin yeni musiqi təlimi sisteminin prinsiplərindən istifadə edərək bu sətirlərin müəllifinin rəhbərliyi altında yaradılmış, respublikamız

üçün tamamilə yeni olan, özündə, Rusiyada, bir sıra Avropa ölkələrində tətbiq olunan yeni musiqi təlimi sistemlərindən bəhrələnərək, o cümlədən milli dəyərlərimizdən geniş istifadə olunaraq “Musiqi” proqramı və ona uyğun olaraq “Musiqi” dərslikləri, musiqi diskləri yaradılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, vaxtilə “Musiqi” fənni 6-cı siniflərə qədər tədris olunurdusa, artıq 1985-ci ildən bu fənn əvvəlcə VII siniflər, daha sonra IX siniflər daxil olmaqla tədris olunmağa başlanılır.

Əlbəttə ki, bunu estetik tərbiyə sistemi sahəsində böyük uğur hesab etmək olar. Bu gün artıq on ildən çox bir müddətdə Azərbaycan ümumtəhsil məktəblərində “Musiqi” fənni nəhayət ki, Rusiyada olduğu kimi IX siniflər daxil olmaqla tədris olunur. Respublikamızda son illərdə yaradılmış I-IX siniflər üçün “Musiqi” dərslikləri, Musiqi fənni üzrə “Müəllimlər üçün Metodik Vəsait”ləri, “İş dəftərləri”ni müasir Avropa standartlarına uyğun hesab etmək olar. Bu gün bu dərsliklər Azərbaycan, rus və gürcü dillərində nəşr olunur.

Bununla bərabər, dərsliklərə əlavə kimi “Musiqi” disklərinin oluması bu fənnin tədrisinin keyfiyyətinə olduqca mənfi təsir göstərir.

Lakin bütün bunlarla əlaqədar çox yaxşı olar ki, ümumtəhsil məktəblərində “Musiqi” fənni təkcə I-IX siniflərdə deyil, yuxarıda adları qeyd olunan ölkələrdə olduğu kimi I-XI siniflərdə, əgər təhsil müddəti gələcəkdə 12 il olarsa, onda I-XII siniflərdə də tədris olunsun. Aparılmış araşdırmalar, müşahidələr, eksperimentlər artıq çoxdan sübut etmişdir ki, ümum-

təhsil məktəblərində oxuyan şagirdlər əgər həm də musiqi, təsviri incəsənət və incəsənətin digər növləri ilə müntəzəm olaraq məşğul olurlarsa, onların təxəyyülü, təfəkkürü inkişaf etməklə bərabər yaddaşları da möhkəmlənir və onlar texniki fənləri də daha asanlıqla mənimsəyirlər, həm də nitq qabiliyyətləri də inkişaf edir. Gənc yaşlarında dram dərnəyində iştirak edən, musiqiyə, təsviri incəsənətə güclü marağı olan ulu öndərimiz Heydər Əliyev dövlət başçısı vəzifəsində gərgin iş rejimi olmasına baxmayaraq, incəsənətə, o cümlədən çox güclü təsir qüvvəsinə malik olan musiqiyə xüsusi diqqət yetirirdi. M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında onun təklifi ilə dövlət məmurları üçün təşkil etdirdiyi simfonik konsertlər də ulu öndərimizin musiqiyə, incəsənətə verdiyi böyük əhəmiyyətin təzahürü idi. Təəssüflər olsun ki, bu ənənə sonradan davam etdirilmədi.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin böyüməkdə olan gənc nəslin musiqi-estetik tərbiyəsinə göstərdiyi qayğı ilə əlaqədar bir neçə faktı da diqqətinizə çatdırmaq istərdim.

1982-ci ildə Azərbaycan Lenin komsomolu mükafatının alınması üçün keçirilmiş müsabiqəyə Xalq artisti Tofiq Quliyevin mənimlə bərabər yaratdığı yeni musiqi təlimi sistemilə əlaqədar I-IV siniflər üzrə “Musiqi proqramı” da təqdim olunmuşdu. Bu proqram illər boyu ümumtəhsil məktəblərimizdə apardığımız eksperimentlərin nəticəsi olaraq yaradılmışdı. Lakin nədənsə Respublika Komsomolunun müsabiqə komissiyasının üzvləri bizim proqramı kənara qoyaraq Azərbaycan bəstəkarlarından birinin balet əsərlərini laure-

atlığa layiq görmüşdülər. Bundan xəbər tutan D.B.Kabalevski deputat olduğu SSRİ Ali Sovetinin sessiyasının fasiləsi müddətində ulu öndərimizə belə deyib: “Hörmətli Heydər Əliyeviç! Azərbaycanda çox istedadlı bəstəkar, alim Oqtay Rəcəbovla, Xalq artisti Tofiq Quliyev Sizin xalqınızın gələcəyi üçün çox vacib olan yeni musiqi təlimi sistemi yaratmışlar və o dərslərdə mən şəxsən bir neçə dəfə iştirak etmişəm. O.Rəcəbov və T.Quliyevin yaratdığı musiqi proqramı milyonlarla böyüməkdə olan gənc azərbaycanlıların musiqi mədəniyyətinin inkişafı üçün çox vacibdir. Eşitdiyimə görə müsabiqədə yer almış hansısa balet əsəri ən çoxu min nəfər musiqiçiyə lazım ola bilər”.

Bunu eşidən ulu öndərimiz Heydər Əliyev o dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edən və sessiyada iştirak edən Kamran Bağirovu yanına çağıraraq belə deyir: “Rəhbərlik etdiyiniz respublikanın komsomolunda nə baş verir? O.Rəcəbovun və T.Quliyevin yaratdıqları “Musiqi” proqramı milyonlarla gənc nəslin musiqi mədəniyyətinin inkişaf etməsinə xidmət edir. Hansısa balet əsəri min nəfərdən başqa heç kimə lazım deyil”.

Bu sözdən sonra elə həmin görüşün gecəsində Azərbaycan Komsomolunun Büro üzvləri bir yerə yığılaraq balet əsərinə verilmiş laureatlığı ləğv edir və bizim yaratdığımız “Musiqi proqramı” laureatlığa layiq görülür.

Bir baxın, ulu öndərimiz böyüməkdə olan gənc nəslin musiqi-estetik tərbiyəsinə necə diqqət yetirirdi.

Ulu öndərimiz ümumtəhsil məktəblərində və telekanallarda səslənən mahnıların keyfiyyətinə, əhəmiyyətinə də xüsusi diqqət yetirirdi.

Yenə də 1982-ci ilin sentyabr ayında baş vermiş bir hadisəni xalqımızın diqqətinə çatdırmaq istərdim. O dövrdə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri Tofiq Quliyev məni ulu öndərimiz Heydər Əliyevin iştirakı ilə respublikamızın cənub rayonlarında keçiriləcək məhsul bayramlarında iştirak etmək üçün nümayəndə heyətinin tərkibinə daxil etdirmişdi. Nümayəndə heyətinin tərkibində tanınmış ziyalılar, alimlər, musiqiçilər, rəssamlar, əmək qəhrəmanları var idi. Biz bir həftə ərzində Astara, Masallı, Lənkəran və digər cənub rayonlarında keçirilən məhsul bayramlarında iştirak etdik.

Heydər Əliyev gecələr bir rayondan digər rayona öz avtomobil ilə, nümayəndə heyəti isə qatlarla onun ardınca gedirdi.

Lənkəranda məhsul bayramı keçiriləndən sonra axşamçağı nümayəndə heyəti üçün bayram qo-

naqlığı təşkil edilmişdi. Məclisdə möhtərəm Heydər Əliyev özünü mənə tutaraq nümayəndə heyətinin üzvlərinə dedi: “Baxın bu gün məclisimizdə cavan bir bəstəkar - Oqtay Rəcəbov da iştirak edir. Onun çoxlu sayda gözəl mahnıları vardır. Oqtay, sən çox yaxşı olardı ki, Azərbaycan haqqında bir mahnı da yazasan”.

Mən adım çəkilən kimi ayağa qalxdım və dedim ki, hörmətli Heydər müəllim, əgər yaxşı bir şeir olsa mən məmnuniyyətlə doğma Azərbaycanıma mahnı yazardım. Bizim aramızda şair Adil Babayev də var idi. Ulu öndər özünü ona tutaraq belə dedi: “Adil, sən nə üçün Azərbaycan haqqında şeir yazmaq istəmir-sən?” Adil Babayev ayağa qalxaraq belə cavab verir: “Hörmətli Heydər müəllim, mütləq yazacağam”. Qeyd etmək istəyirəm ki, elə qatarda Bakıya qayıdan müddətdə A.Babayev “Anam Azərbaycan” adlı bir şeir hazırladı və artıq Bakıya çatanda mahnının melodiyası da yarandı.

Sabahı gün mən İlhamə Quliyeva ilə görüşdüm və onun ifasında mahnı tez bir zamanda dillər əzbəri oldu.

Bilirsiniz, mən ulu öndərlə olan daha bir görüşü də heç vaxt yaddan çıxara bilmərəm.

1981-ci ildə mart ayının gərək ki, 20-sində mən Moskvaya D.B.Kabalevskiye zəng edərək ondan Bakıya gəlməsini xahiş etdim. Buna səbəb, o dövrdə yaratdığımız “Musiqi proqramı”na qarşı yeniliyi bəyənməyən bir sıra alimlərin fəallaşması olmuşdu.

Mənim xahişimə D.B.Kabalevski belə cavab verdi: “Qazaxıstanın birinci katibi Kunayev Astanada mənim yubileyimlə əlaqədar konsert təşkil etmək tapşırığı vermişdir və mən, sevimli dostum, dediyin vaxtda Bakıda ola bilmərəm”. Mənsə ona cavabımda dedim ki, “sizin Bakıda olmağınız çox vacibdir”. Bundan heç bir saat keçməmiş D.B.Kabalevski gəcə vaxtı mənə zəng vuraraq dedi ki, “Oqtay, mən sabah Bakıya gələcəyəm və sizinlə düz bir həftə bir yerdə olacağam!” Mən ondan soruşdum: “Dmitri Borisoviç, bəs Astana, bəs Kunayev nə oldu?” O isə cavab olaraq dedi ki, “köməkçim Qazaxıstana xəstə olmağımla əlaqədar teleqram vurub”. Beləliklə, D.B.Kabalevski Bakıya gəldi, nümunəvi dərslərdə bir daha iştirak etdi, həm də mənimlə birlikdə ulu öndərimizin görüşündə olduq. Bu görüşdə D.B.Kabalevski H.Əliyevə belə dedi: “Hörmətli Heydər Əliyeviç! Xahiş edirəm Oqtay Rəcəbovu qoruyasınız! O, təkcə Azərbaycana deyil, dünya musiqi mədəniyyətinin tərbiyəsinə lazım olan bir insandır”.

Qeyd etmək istəyirəm ki, D.B.Kabalevskinin Bakıya gəldiyi-

nin ikinci günü Moskvada “Komsomolskaya pravda” qəzetində böyük pedaqoq və bəstəkarın Bakı məktəblərindən birində çəkilmiş şəkli çap olunur və “Kak obmanul D.B.Kabalevski Kunayeva” adlı başlıq öz əksini tapır.

Bu şəkil Kunayevə göstərildikdən sonra o, D.B.Kabalevskidən telefonla soruşur ki, “Nə üçün Siz məni aldatdınız?”. D.B.Kabalevski ona belə cavab verir: “Siz Siyasi Büronun üzvüsünüz və sizin arxanızda bütün Siyasi Büronun üzvləri durur. Amma mənim dostum, istedadlı bəstəkar və alim O.Rəcəbovun arxasında məndən başqa heç kim durmayıb. Ona görə də mən Bakıya getmək qərarını verdim”.

Kunayev isə ona belə deyir: “Köməksiz dostunuzun arxasında dayandığınız üçün mən sizi bağışlayıram!”

Mən hərdən öz-özümə düşünrəm: görəsən indi belə hərəkət edə biləcək bir insan tapılsay?

Bilmirəm, bəlkə də tapılar?!

Uzun illər II Dünya müharibəsi dövründə İngiltərə dövlətinin baş naziri olmuş görkəmli siyasətçi Unston Çörçillə maliyyə naziri arasında belə bir maraqlı dialoq olmuşdu.

Belə ki, maliyyə naziri baş nazir U.Çörçillə illik büdcənin smeta xərclərini təqdim edəndə o görür ki, mədəniyyət sahəsinə heç bir vəsait ayrılmayıb. Bunun səbəbini maliyyə nazirindən soruşanda nazir cavab verir ki, “müharibə dövründə mədəniyyətə maliyyə vəsaitinin ayrılması məsləhət görülmür”. Buna cavab olaraq U.Çörçil büdcə smetasında mədəniyyət xərcləri üçün təhsilə ayrılan qədər vəsaitin ayrılmasını tələb edir və buna nail olur. Görün ağır müharibə illərində belə U.Çörçil mədəniyyətin nəzərdən qaçırılmasının əleyhinə çıxır. Əlbəttə ki, bu çox təqdirəlayiq bir qərar idi.

Bu gün Azərbaycanda musiqili səhnə əsərlərinin yaradılması və onların səhnə həyatı görməsi sahəsində böyük durğunluğun olması əlbəttə ki, çox arzuolunmaz bir hal hesab oluna bilər.

Mən bir müqayisəni oxucularımızın diqqətinə çatdırmaq istəyirəm.

İkinci Dünya müharibəsi və ondan sonrakı illərdə, yəni 1941-1951-ci illərdə M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində 10-dan çox milli bəstəkarımızın musiqili səhnə əsərləri tamaşaya qoyulsa da, 1991-2018-ci illər ərzində M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrında cəmi 3 musiqili səhnə əsəri səhnə həyatına yol tapa bilməmişdir. Bu arzuolunmaz bir haldır, həm də xalqımız arasında teatra olan marağın azalmasına gətirib çıxarır.

Bəlkə bəstəkarlarımız yeni musiqili səhnə əsərlərinin yaradılmasında maraqlı deyildirlər?

İndi bir fakt qeyd etmək istəyirəm: mənim arxivimdə 1985-ci ildən bu günə qədər 6 opera və 1 balet yatıb qalıb. Digər bəstəkarlarımızın arxivlərində də bildiyimə görə, hazır əsərlər vardır. Bu gün həqiqətən ölkəmizdə böyük quruculuq işləri gedir, yeni-yeni istehsalat müəssisələri yaradılır, məktəblər tikilir, kənd təsərrüfatı sahəsində yaxşı nəticələr əldə olunur, kənd rayonlarında asfalt yollar çəkilir, rayonlarımız qaz və su ilə təmin olunurlar. Hesab edirəm ki, elə bunların özü də gələcəkdə mədəniyyətimizin inkişafına təkan verə biləcək amillərdəndir. Bütün bu işlərin görülməsində hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyevin böyük əməyi inkaredilməzdir.

Geniş imkanlarımız olan müstəqillik şəraitində aidiyyəti olan idarələrin rəhbərliyi bilməlidir ki, musiqili səhnə əsərlərinin taleyinə biganə qalmaq olmaz. Bu istiqamətdə Cümhuriyyət dövrü musiqi mədəniyyət dəyərlərinə olan böyük qayğının ənənəsini davam etdirmək müqəddəs borcumuzdur.

Mədəniyyətimizin inkişaf etdirilməsində iş adamlarının da imkanlarından istifadə etmək lazımdır.

1948-ci ildə Amerikada Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin direktoru Allen Dalles bir doktrina hazırlayıb və onu senatda qəbul etdirir. Bu doktrinanın məzmunu ondan ibarət idi ki, SSRİ-ni müharibəsiz dağıtmaq və onun yerində yaranmış postsövet respublikalarında savadsızlığı, elmsizliyi, mədəniyyətsizliyi, mənəviyyatsızlığı inkişaf etdirmək lazımdır.

Artıq məlumdur ki, keçmiş SSRİ dağıldı və bu gün müstəqillik əldə edilmiş respublikalarda yeniliyi gözü götürməyən qüvvələr arzuolunmaz işləri həyata keçirmək üçün xarici kəşfiyyat orqanları ilə birgə əllərdən gələni etməyə çalışırlar. Ona görə də ziyalılar, zəhmətkeş insanlar, hüquq-mühafizə orqanları, bir sözlə, xalqımız sərvaxt olmalı, möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşməli, elmimizin, təhsilimizin, mədəniyyətimizin, iqtisadiyyatımızın inkişafı uğrunda yorulmadan çalışmalıdır. Bundan ötrü respublikamızda bütün imkanlar mövcuddur, məmurlar və imkanlı iş idamları bu sahədə lazımlı işlər görməlidirlər. Müdriklər deməli: Yüksək mədəniyyəti olmayan xalqın, dövlətin uğurlu gələcəyi ola bilməz!

Oqtay RƏCƏBOV,
bəstəkar, əməkdar müəllim, Rusiya Pedaqoji və Sosioloji Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, pedaqoji elmlər doktoru, professor, Prezident təqaüddüsi.